

Жених

Янко Єсенський

Новела

Переклад: Ганна Пашко

(Шкіц)

Чуприк, доктор медицини, повертався додому з корчми. Він справляв свій день народження, справляв аж до третьої пополуночі. Була чудова зимова ніч. Світив місяць. Дорогу замело снігом, тільки чорніли проїзна частина та хідники. Невеличкі віконця будиночків по один бік вулиці мерехтіли при місячному сяйві, по другий — непорушно стояли в затінку. Крізь незагороджені садиби виднілося вдалині тихе замріяне поле. Воно ніби тануло за прозорим білим серпанком імлі, що поволі спадала на землю. Тільки подекуди мріли бліді великі плями лісів та пагорків. Плями що далі, то дужче ширшали та блідли. А геп-ген далеко зливались у широку сиву смугу гірського ланцюга. По голих шпильях та схилах гір неначебто пливли білі химерні хмари — білів сніг. А понад усім тим — високе, безмежне, зеленаве небо, майже беззоряне.

Чуприк був невеселий, хоч і випив чимало.

"Яке безглуздя! — міркував він. — Третя година! Від завтра категорично припиняю ходити по корчмах. І то будь-що. Навіщо це? За цей час я міг би прочитати який-небудь видатний твір. І куди краще згаяв би час. А тут — гайда до корчми. І ніякісінької тобі розваги. П'єш, п'єш, куриш та патякаєш. Дим. Очі тобі виїдає. І нудно тобі, а ти сидиш та й сидиш. Що той Штіпак варнякав — то ж нісенітниця. Чистісінька нісенітниця. Усе, що ти почуєш, — балаканина, та й годі. І хоч ти знаєш, що нічого не навчишся, що не розважишся, — все одно ідеш, і дихаєш отрутою, і п'єш казна-що. Час марнуєш, гроші марнуєш, здоров'я марнуєш. Невже тобі замало, що людина сама по собі стоптується, — то ти ще й допомагаєш собі, хочеш швидше дуба врізати. А от коли б ти мав удома молоду статечну жіночку..."

Чуприк знову затужив за власною, самовідданою, законною дружиною. Недаремно сьогодні пили за те, щоб він якнайшвидше одружився. Щоб цього року їх було вже двійко — він та вона. Знову роз'ятрила йому серце давня мрія... Ось він приходить додому. Звісно, не о третій, а о десятій. Дружина ще не спить, читає. "Звідки це ти?" — запитала б вона. "З казино, серденько, — відповів би він. — Адже ти знаєш, що в мене іменини, тож я їх відзначив". І він попестив би її по щічці. Які в неї гарячі щічки! Які гарячі уста! Яке б усе те було добре, яке чудове!

А тим часом удома холоднеча. Безладдя. Коли б оце зараз у тій корчмі світилося, він подався б хильнути чарочку коньяку. Навіть Чуйний має гарну жіночку. А хіба той Чуйний мужчина? Таке собі щось... Дроздик, колега, також має жінку. А який же той Дроздик шлапак! Тільки я такий самотній. Навіщо мені йти додому? Ліпше вже зійти додолу. Може, трапиться яка корчма — з веселим людом.

Чуприк повернувся.

Знайшлася й корчма. Хтось співав у тій корчмі. Чуприк увійшов. Троє митників сиділи біля столика, вкритого червоною скатертиною. Один з них був літній, сивий, двоє інші — зовсім молоденькі. Старий співав. Дим дешевого тютюну, змішаний із смородом часнику та олії, приголомшив Чуприка.

"Хай йому грець! — подумав він. — Коли вже я тут, то вип'ю чарочку й піду собі. Еге ж, а міг би я вже бути вдома. Чого це я швендяю?"

Митник урвав пісню, спантеличений появою добродія в довгому чорному пальті та окулярах. Чуприкові кортіло запитати: "А чому це ви, добродію, замовкли?" Але він подумав: "Мені до цього байдуже. Адже ми незнайомі. Може, він напідпитку, то ще вилає мене".

— Що бажаєте, добродію? — запитав його офіціант у капцях та брудному чорному одязі.

— Чарку коньяку.

— Слухаю.

А проте, краще було б, мабуть, замовити чаю. Краще гріє. Коньяк, напевне, буде поганий. Та й здоров'ю зашкодить. Чай з цитриною найкраще.

— Гей, стривайте-но, — гукнув Чуприк. — Принесіть чаю!

— Будь ласка! — озвався офіціант.

Напевно, мине півгодини, поки вони той чай приготують. А от коньяк принесли б миттю, і я міг би піти спати. Сморід нестерпний... Три чверті на четверту-. Годинника майже не видно через отой дим.

— Офіціанте! Послухайте! Принесіть мені таки коньяку!

— З чаєм? — запитав офіціант.

— Ні, самого коньяку.

— Будь ласка.

"А я оце міг би вже спати, — міркував Чуприк. — До дев'ятої нізачо вже не висплюся. Яке це безглуздя, що я отут швендяю. Навіть тварина ніколи не поміняє день на ніч, а ніч на день. День — це день, ніч — це ніч. На все свій час. Тільки в людини часу завжди доволі. Хай йому грець, тільки людина не знає міри. Наймудріша істота — і найбезглуздіша. Мовби розум протистоїть на терезах природі. Що більше кладеш на шальку розуму, то більше здається, що та, друга шалька порожня. Ми ушляхетнюємося, а стаємо нешляхетні. Хочемо стати кращими, а стаємо гіршими. Ми притлумлюємо в собі все, що є в нас доброго й людського, і ми лихі, фальшиві, нікчемні. Ні люди, ні тварини. Казна-що — покручі якісь. Хіба мені потрібен зараз коньяк? Мабуть, його оце саме готують, тому й не несуть. Але що вже напевно, то це те, що я повинен одружитися... Тридцять п'ять років не надто багато. І я поважна людина".

Принесли коньяк. Чуприк сьорбнув і знову замислився.

Який молодий був він тоді. Ноги були не такі важкі. Крила. Не ходив — літав. Заіграшки блукав гірськими пасовиськами з рушницею за плечима. Стрибок — і вже біля глибокої ущелини. Спорт, витівки. Потім вона. Тоді йому спало на думку одружитися. Молоденька, невеличка на зріст, білява. Зовсім маленька, тендітна й

гарна. Носила жовтий жакетик з широкими рукавами. Білу муфту, біле боа, крислатий жовтий фетровий капелюшок з великим білим пером. Вона була перша дівчина, що йому сподобалася. І тоді він подумав: "Досить гульні та веселого життя. Людина мріє про тихе, родинне життя. Одружуся з нею, дівчина гарна, скромна. Добра буде з неї дружина". І заходився готуватися до того, що одного разу заговорить до неї, освідчиться в коханні... Купив дві гарні шафи, сім стільців, столик і — залишався парубком... Ще треба кілька килимів у кімнату. Купив килими, потім завіси. Два ліжка... Вона буде добра жіночка. Тільки конче треба познайомитися з нею ближче та освідчитися у коханні.

— А якої ти думки про Аничку Дюрдікову? — запитав він одного разу в свого приятеля.

— Вродлива, але кокетка.

— Та яка ж вона кокетка? Скромна дівчина.

— Мені Елена більше до вподоби. Має шик. А як вона говорить! З нею не занудьгуєш. Сама тобі дотепність.

Чуприк здивувався, чому це він досі не звертав уваги на Елену. Елена має гарну поставу і, як видно, чималі гроші, а от Аничка, мабуть, трохи замала на зріст. Вона йому не до пари, напевно, значно привабливіша як жінка. Кокетки небезпечні. Вони кохають не одного, а усіх, хто має більш-менш пристойну зовнішність. Треба буде познайомитися з Еленою і придивитися.

— Мабуть, вам слід було б одружитися, — завважив йому якось сусіда нотар.

— А з ким, на вашу думку?

— Я на вашому місці, знаєте, з ким одружився б? — З ким?

— З Маришкою Стуглих. Дівча працює, без приндиків. Скромне дівча — вартє п'ятнадцяти тисяч готівкою. Та ще й темперамент. Гарна й не дурна. Я на вашому місці взяв би тільки її. Вона саме для вас.

— Ота білявка? Ота з сягнистим кроком?

— Отаж-то.

"Непогана дівчина, — міркував Чуприк. — Адже якусь треба таки взяти. Маришка Стуглих нічогенька собі. Зайду мимохідь до їхньої крамнички. Там найзручніше з нею познайомитися".

Пішов раз. Пішов удруге, втретє, потім ходив щодня, бо йому від першого ж разу здалося, що він усі свої думки й геть усю свою душу залишив на вагах прилавка.

— Панночко, ви так спритно обслуговуєте і ніколи не зважите з походом. А мені ви теж хіба не зважите з походом? — запитав він її одного разу.

— О, вам — то інша річ!

"Я закоханий, — думав він, — геть закоханий. І вона також. Коли б ні, то не зважила б мені з походом, принаймні не сказала б нічого. Проте треба їй сказати, що я її кохаю. Інакше-бо вона не зрозуміє. Як їй скажеш ні сіло ні впало: виходь за мене. Спершу треба сказати: я тебе кохаю. Тільки годилося б, мабуть, спершу познайомитися з Еленкою. Можливо, вона більше сподобається. Вона, на вигляд, вишуканіша. А

Аничка така тендітна, така маленька. Вона просто-таки надихає людину... Вчора дивилася, дивилася. Позираю — на кого б то, виявляється, — на мене. В неї такі гарні очі. Але, мабуть, найдужче мені подобається Маришка Стуглих. Долею вирішено".

— Ти залицяєшся до Маришки? — запитав його одного разу старший брат.

— Я не залицяюся. Я так собі.

— А там уже чекають на твоє освідчення.

— Обліпи!

— Я оце допіру був у них. Але ти не шаленій. Маришка — добре дівча, проте, як на мене, то краща Елена бургомістрова. Має гроші. Коли можеш вибирати — вибирай найліпше. На всеньке життя купуєш. Крам застаріє. А ти не зможеш ного викинути — ото ж він і дратуватиме тебе. Я особисто ніколи не дивився б на жінку — тільки на її посаг. Майно, дорогий брате, для мене — найголовніше. Я сказав би: дружина — це посаг. Ти гадаєш, що наші панійки цінують у тобі людину, особистість? Де ж пак! Їх цікавить твоє становище та перспективи їхнього заміжжя. Пумо, підійди до неї та скажи: "Я вас кохаю, але не одружуся з вами. Я хочу тільки цілувати вам рученьку та кохати вас духовно!" З тобою навіть розмовляти не будуть. Геть уся жіноча духовна краса, її кохання, її відданість, її вірність ґрунтуються на бридкому егоїзмові. А коли вона й вийде заміж, то хіба кохає свого чоловіка? Хіба то кохання? Кохає його про людське око, бо так годиться. Але зраджує навіть подумки. А щоб жінка всеньке життя зберігала лише для єдиного чоловіка свій погляд, свої щічки, вуста, серце, душу і всі свої думки — е, братику, то вже дзуськи. На таке жінки не здатні. Отож-бо дивись на посаг, а не на жінку. Кажу тобі, там на тебе чекають.

— Але ж я... Я був кілька разів у крамничці й нічого...

— Оце мене й здивувало. Адже ти людина розумна.

— Та що я...

Тим часом він міркував собі: "Отже, вона пішла б за мене, коли б я забажав. Брат верзе дурниці. Чоловікові завжди хтось більше до вподоби, а хтось менше. І жінці також. Ні-ні, Маришка добра дівчина. По обіді я піду туди, але поки що не освідчуся. Треба зачекати. Адже це важливий крок. Я, скажімо, не люблю подорожувати, а вона раптом любить подорожувати. Тож я мусив би подорожувати з нею — і так поки й віку мого. Або, приміром, вона полюбляє пончики, смажені в маслі. То мав би я їх щонеділі. Зрештою, це ще можна владнати... Але поки що я людина вільна. Роблю, що мені заманеться. Відчув спрагу — ідеш до корчми. Коли тобі до вподоби — сиди собі. А то потім бігай, доповідай. Серденько, я йду до казино, моя люба, мені треба на консультацію. Або тобі закортить грати в карти — просидиш до ранку. А як потім виправдовуватися? Найкраще чоловікові нежонатому. Зачекаю ще трошки з одруженням".

Тим часом познайомили його з однією вродливою дівчиною — Беткою Жаровою. Вона, до речі, успадкує по дядькові тисячі, має будинок з великим садом.

"Мабуть, варто посвататися до цієї. Що й казати, мені потрібна дружина. А що, як я, скажімо, занедужаю, хто мене догляне? Моя бабуся, хоч і вельми добра Душа, проте

дружина, власна дружина, таки якось ближча... Щоб улаштувати життя, треба мати дружину. А спокійне життя — яка це радість! Тихесенько, приємно спливає час. Ти маєш власне царство — власний дім. Він замінить усі корчми та гулянки. Треба з нею познайомитись ближче. Вона гарна дівчина. Брат правду каже, що воно таки краще — мати гарну жіночку і грошенята. Гроші справді вельми приємна річ".

Якось до крамнички зайшли дві елегантні, стрункі панійки. Обидві біляві, з вузькими обличчями, великими очима н густими бровами.

— Мої приятельки, — мовила Маришка. — Панночка Зофка та панночка Габрієла Дікова. Ян Чуприк. Заходьте, прошу вас. І вас, пане. Прощу.

Зайшли до зали.

"Елегантні панійки, — подумав Чуприк. — Ота, менша, вродливіша. Ото якби пройтися з нею попід руки вулицею. Усі помітили б. Краса... А які манери. Які вони стрункі — мов тростинки".

— Чи надовго ви до нас завітали, добродійки? — запитав Чуприк.

— На два-три тижні.

— А тоді додому?

— Додому.

— Ви будете оздобою нашого товариства.

— Ах, у вас багато гарних дам.

— Гарного ніколи не буває забагато.

"Ота, молодша, мені пасувала б, яке чудове дівча!"

І диво дивніше: за тиждень Чуприк уже залицявся на всю широчінь. Зачув, що будуть і грошенята. Але панночка Зофка подобалася йому й так. Його вабила її зграбна постать. Він уже уявляв собі, як вони наймуть помешкання і житимуть тихо та скромно. Робитимуть візити. І у себе прийматимуть. Він елегантно умеблює свій лікарський кабінет. Придбає усілякі інструменти. Вивісить гарну табличку. Передпокій. Ілюстровані часописи, плюшеві крісла. Там стоятиме трюмо для дам. Три вішалки. А як матиме багато грошей, то купить собі автомобіль. Викличуть його до сусіднього села, він приїде автомобілем. Гарне то буде життя. "А чому б їй не піти за мене? Я маю диплом. Він вартий її тисяч. Зроблю візит. Треба мені нарешті одружитися".

Він причепурився. Застромив гвоздику в петлицю й найняв фіакр. Треба бути елегантним.

— До Кулінів, — недбало кинув візникові, сідаючи до фіакра. Вмостився зручно й витяг сигарету. Червона гвоздика, недбало застромлена в петлицю, тремтіла й духмяніла. "Вони, здається, мешкають у Кулінів, — подумав він. — Так казала Маришка. Стривай-но, адже на мене чекають у неї, то чому ж я їду з візитом до Кулінів?"

Фіакр завернув на іншу вулицю. Будинок Кулінів з балконом і великими кактусами в кам'яних вазах уже видно. На балконі були люди. Дами. Дві дами. Там він зупиниться. Вони дивитимуться: хто це? "А мені, власне, слід було б зупинитися перед крамничкою, де на мене чекає Маришка. Вийду з фіакра, постукаю. Ото вони здивуються!"

— Їдьмо далі! — гукнув він візникові.

— Хіба не до Кулінів?

— Спершу далі, та чимшвидше!

Він уклонився панночкам. Вони відповіли усмішкою. "Гарні вони, гарні. Треба зайти, — думав він. — Он там завернемо й поїдемо назад! Не знаю, яку з них вибрати. Та, вища на зріст, трохи огрядніша й делікатніша в поведженні. Треба зайти".

— Повертай!

Фіакр повернув назад. Візник запитав, куди їхати. І Чуприк не знав, що відповісти. Коли він не зайде до Кулінів, але накаже їхати до них, візник здивується. Та й, крім того, треба з'ясувати напевно, чи є гроші. Може, вони й поважні дами. Але мають бути ще й багаті. І брат казав. Кінець кінцем, коли й пі, — вони елегантні й витончені.

— Зупиніться перед будинком Кулінів.

Візник кивнув головою. За хвилину вони зупинилися перед великою брамою. Чуприк висів, постукав, і його зустріли з гучним захватом. Тільки панночки були якісь стримані й холодні. Старий Кулін знав, звідки вітер віє. Молодий пан прийшов поглянути на панночок. Чуприк лише тоді, коли вже сидів у кріслі, збагнув, що устругнув велику дурницю. Адже досі він жодного разу не був у Куліна. А приїхали дві дами — і він тут як уродився. І не завітав, а увіпхався, мов ведмідь. Усе видно, як на долоні. Як же виплутатися з цієї халепи?

— ...Ми збираємося поставити спектакль, — почав Чуприк. — Яку-небудь п'єсу, тож я й прийшов спитати, чи панночки нам не допоможуть.

— Але ж ми не тутешні, — озвалася вища на зріст.

— Адже тут так багато дам...

— Бачите, мої вельмишановні дами, ми хотіли б поставити велику п'єсу, в якій багато дійових осіб. Отож чи не змогли б ви...

Дами, однак, не могли. Вони мають намір побути тут лише місяць, а це дуже короткий час. Чуприк дуже їх умовляв, а подумки дякував богам, що той послав йому чудову думку. Він попрощався. Поцілував дамам ручки. Старому щиросердо потиснув правицю.

— Додому! — гукнув візникові.

Дома впав на канапу і заходився лаяти себе. "Я йолоп, йолоп, йолоп! Коли вже я був там, то мав би все-таки поводитися солідно. Яка легковажність, яка легкодухість! Або я одружуюся, або ні, — філософував Чуприк. — Коли так, то для нього мені потрібна жінка. Ясна річ. Поглянути на дівчат — не сором. Де там Маришці рівнятися до Дікових. Треба мені навідатися туди ще раз".

Але поки Чуприк зібрався ще раз навідатися, панночки поїхали. Маришка зустріла його холодно. І йому раптом здалося; що він втрачає ґрунт під ногами. Що щастя зрадило його. А може, посвататися до Анички Дюрдікової? Але до неї вже ходить якийсь багатий крамар. Тут нічого не буде.

— А яку ж це радив брат? Елену бургомістрову. Треба податися туди. Вона гарна дівчина. Буде з неї добра дружина. Піду... Я повинен одружитися. Неодружений

розчиняється в суспільстві мов ефір — не видно його...

Чуприк закуняв над коньяком. Його збудив спів митників. Глянув на годинника — шоста. Треба йти додому. Жахливо. Хіба це життя? Тепер знову чалапай у такий холоднечі цілий кілометр. Але треба, треба. Гарний же я буду цілий день! Чаю конче треба випити. Холодно.

— Принесіть чаю, офіціанте!

"А поки принесе, то чому б мені не викурити ще сигару. Приємно буде. Ех. пусте! Хіба це життя! По корчмах. Більше мене тут не побачать. Я передумав. Зрештою, мені треба одружитися. Завтра неодмінно зайду до Наташки... Вона дівчина здорова, вродлива і хазяйновита".

І він закурив сигару.